

JUCHU'Y QUTU RIMANA

2011 watapi economía mundial qullqi apaykachanaqa tukuy jallp'api watijmanta uraykun, pak'ikuj jina kaspá, astawampis jaqay jatuchaj qhapaj suyukunapi. Kayjina llakhiytaqa khuskan wata tukukushajtin maytapuni rikukun, imaraykuchus jaqay Zona euro chiqampi wakin suyukunaqa jatun manupi yaykusqanku, kaytaj desarrollado suyukunaman mast'aykukun ajinamanta qhatataspa chay suyukunaman maykunachus wajcha kawsaymanta llojsishankuña, mana kay llajtakunallatachu manaqa wajcha suyukunatapis kay llakhiyman apaykuspa. Kayqa mercados financieros chiqanman chimpaykun chay jucharayku qhapaj jatuchaj suyumanta inversionistas qullqi churajkunaqa mana qullqinkuta llank'achiyta munankuñachu imaraykuchus chinkanman nispá.

Kay economía emergente jinataj en desarrollo allillanta wiñasharqa, qhapaj suyukunamantapis patapiña, chantaqa 2011 watapi ujllata uraykun kay jucharayku a; i) chay qhapaj suyukunaqa 2010 wata tukukushajtin, 2011 wataman yaykushaspa políticas contractivas nisqata puririchinku, manaña manukuna wicharinampaj jinallataj presión inflacionaria nisqata thanirichiyta munasqankurayku; ii) Kay Zona Euro chiqanmanta suyukunapis chhaychhika jatun manupi tarikusqankurayku waj suyukunatawan qhatatan; iii) China suyupitaj manaña ni ima wicharinampaj, chayllapi sayachiyta munarqanku.

Kay America Latina jinataj el Caribe suyukunamanta parlaspaqa, actividad económica qullqita llank'achinaqa 2011 watapi uraykun, jinapis waj suyukunawan kikinyachispa patallapi risharqa, kay America del Sur suyukunapi astawampis. Qallarishajtin 2011 wataqa, pachi jawa suyukunaman, kay chiqanmanta suyukunapaj walik karqa, imaraykuchus productos básicos de exportación nisqamanta chhaniqa kutiriykun wicharispa, chanta 2008 jinataj 2009 watamantapacha chay políticas aplicadas puririchisqankumanta pacha,ujllata jatarisharqanchis. Ajinallamanta khuskan wata 2011 tukushajtin jawa suyukunapi economía qullqi apaykachana uraykun, kay chiqanmanta suyukunaman ima mast'aykukuspa, chay jucharayku kay chiqampi wuñayqa chayllapi sayaykun.

Kay *commodities* nisqamanta chhaniqa, 2011 wata qallarishajtin wicharirqa, chantaqa khuskan wata tukukushajtinña uraykuytañataj qallarín, 2010 watamanta uraypipuni. Kayta qhawaspá chay qhapaj suyukunapi maypichus economías avanzadas jinataj emergentes nisqamanta parlakun, 2010 wata qllarishajtin wicharirqa, chanta kay kikin wata tukukushajtin uraykurqañataj, qhipan watamanta may uraypipuni.

Chantapis kay política monetaria nisqamanta parlaspa a nivel internacional nisunman, Estados Unidos suyukumanta tiyapun uj tasa de interés de referencia nisqa kay Reserva Federal ukhupi chanta mana ni jayk'aj pachapi jina may uraypi tarikun (0,00 – 0,25%) imaraykuchus ñ'aqayta kutiririshan. Yanapachikuyta munaspa Septiembre killapi uj programa wakichiyta puririchinku, qullqi waqaychajkuna yapakunampaj, tasas de interés de largo plazo nisqata uraykuchispa.

Europa chiqampitaj, Banco Central Europeo (BCE) waqaychana wasiqa 2011 watapi julio killakama iskay kutitawan tasa monetaria de referencia nisqata wicharichirqa, kay presión inflacionaria nisqata uraykuchiyta munaspa. Chantaqa kay kikin wata tukukushajtin iskay kutita uraykuchillantaj, watijmanta 1% chayaspá imaraykuchus chay wata qallarishajtin ajinapi kasharqa.

Juchu'y Qutu Rimana

Chayllamantaj kutiykun imaraykuchus actividad económica kay chiqampi uymaykuj risharqa, manusninku wiñasqanrayku, precio chhanikunapis uraykuj jina qhawakurqa.

Kay chiqanmanta suyukunapis economías emergentes ñampiña yaykuspa, políticas monetarias nisqata qhawayta qallarinku, imaraykuchus khuskan watakama jawa suyukunapi tukuy imaña wichariyta qallarirqa, chayrayku recortes nisqawan yaykunku, manaqa chay tasas de interés nisqata chayllapiña jap'inku, kay desaceleración mundial mana sinch'ita chayawananchispaj. America Latina chiqampi, eneromanta julio killakama Chile, Brasil, Colombia jinataj Peru suyukuna tasas de referencia nisqata wicharichinku, inflación tukuy ima wichariy mana sinch'ita chayanampaj. Astawan qhipapitaj chayllapiña jap'inku, manataj Brasil suyupi maypichus uraykurqa, imaraykuchus jawa qhapaj suyukunamanta desaceleración mast'aykukusharqaña.

2011 watamanta parlaspaqa, kay watapi kinsa ruwaykuna juchayuj, mercados financieros wicharinampaj, kaykunaqa kanku; i) jawa suyukunapi qhawakun jay actividad económica qullqi llank'achina chantapis inflación mana sumaj purisharqachu; ii) Grecia suyuqa may jatun manuman yaykurqa kaytaj Zona Euro sumaj qullqeyuj suyukunaman chayaspa chimpaykun; iii) Estados Unidos suyupi, kay jatun manumanta déficit fiscal nisqamanta imaynata llojsina kanman chaymanta mana nipi parlayta munarqachu. Astawampis kay déficit fiscal nisqamanta, imaraykuchus agosto killakama dólar estadounidense depreciakuspa uraykurqa, chaymantaqa chhikaman chhika kutirin, watijmanta uqharikuspa.

Kay suyunchispi qullqi apaykachanamanta parlaspaqa, allillantaña puririshan chayman jina wiñay ñanman yaykuspa, imaraykuchus Producto Interno Bruto (PIB) nisqaqa 5,2% chayan. Jawa suyukunamanta demanda externa neta nisqapis wiñashan chanta astawan wiñananchistaqa jark'aykuna tiyan, kay ukhu suyunchisllapi demanda interna nisqa wiñashan, maychus musuj Modelo Economico Plural kasqanman jina, imaraykuchus chay sectores estratégicos chiqampi qullqita churaykun. Kay llank'aykunamanta ñawpajpi tarikun transporte, servicios financieros, industria manufacturera jinataj servicios administración pública chiqanmanta. Kay actividades extractivas no renovables nisqamanta parlaspaqa PIB ukhuman sumajta yanapan hidrocarburos, minería llank'aykuna; hidrocarburos chiqanqa sumajta poqorin, astawampis gasta Brasil, Argentina suyukuna rantikusqankurayku.

Suqta watataña cuentas fiscales nisqa sumajta puririshan, uj superávit global 0,8% PIB nisqawan. Qullqiqa kay recaudaciones tributarias jinataj ventas hidrocarburíferas llank'aykunamanta ashkhata yaykushan, chantaqa gastos corrientes chiqampaj uj chhikalla wicharin. Kay inversión pública nisqamanta parlaspataj mana ni jayk'aj kayjina pataman chayaraqachu kayqa suyunchismanta llajtamasikunapaj sumaj yanapay imaraykuchus qullqita churasqanku kay sectores productivos estratégicos jinataj infraestructura chiqankunaman jinallataj kay programas de protección social wakichiykunapaj.

Balanza de pagos nisqamanta parlaspaqa kay ukhuman qullqiqa puchun 2,2 % PIB ukhumanta (imaraykuchus exportacionesmanta remesas wicharisqa) mana chayllachu superávit nisqapis kay PIB nisqamanta 6,3% wicharisqa kay cuenta capital jinataj financiera ukhuman (kay qullqitaqa jawa suyukunamanta churanku inversión extranjera jina llajtamasikunataj manusninta paganku).

Kay balanza de pagos nisqamanta superávit global, Reservas Internacionales Netas (RIN) Banco Central de Bolivia (BCB) waqaychana wasimanta wicharichin, imaraykuchus diciembre killakama 2011 watamanta PIB manta 50% kasqa, may patapi tukuy America

Juchu'y Qutu Rimana

Latina suyukunamanta. Deuda externa manutapis sumajta apaykashasqanchis kaywan tawa watataña, inversión internacional 17 porcentokama chayan PIB chiqampaj yaykuspa.

Kay suyunchispi jinataj jawa suyukunapi llajatamasikunaj qullqi manukusqan sumajchakun. Ari maychus indicadores nisqanman jina manuqa kay umbrales de referencia nisqamanta uraypi takun, PIB kikillantataj rikuchin, kay chiqampi waj suyukunamanta manunchisqa uraypi tarikun.

Qillqinchis wiñarinpajqa allinta puririshasqanchis kay (Actividad, inflación jinataj bolivianización) ukhupi. Qullqinchis wiñarinpajqa ñawpajta RIN nisqa wiñarisqa, kayman yanaparisqa depósitos del Sector Público No Financiero (SPNF) nisqa imaraykuchus kayman tantakamusqa. Jinallataj kay qullqi kachariy emisión monetaria nisqa qayna wata tukukunankama wiñarirqa kikillantataj agregados monetarios waj suyukunamanta qullqikuna, maychus llank'aykuna puriririsanman jina kikinta wiñan. Qhipan watakunapi jina kunampis kay medios de pago monedas monetarias MN nisqapi (M1, M2, jinataj M3) waj suyukunaj qullqinmanta astawan pataman wicharispa kay rikuchin, boliviano qullqillataña kurajmanta apaykashashanchis.

Kay intermediación financiera, qullqi mañana, waqaychana wasikunaqa sumajta llank'arisqanku mana ni jayk'aj pachapi jina patapi tarikunku, kay medidas regulatorias jinataj incentivos puririchisqankumanta astawampis crédito productivo kallpachakunampaj imaraykuchus kay chiqampaj qullqi mañakujkunaqa sumajta llank'arichishanku. Kay medidas nisqata Organo Ejecutivo khuska Banco Central de Bolivia (BCB) qutuchaywan puririchinku ajinamanta kay sistema financiero patapi jatun ñanta puririshan, boliviano qullqita wiñachispa, manataj kikinta qhawashanchischu chay suyukunapi maypichus qullqinkuta dolaresllapi apaykashashanku. Kayjina ruway 2005 watapi qallarikusqanmanta pacha sumaj sinchitaña sayarishanchis, imaraykuchus 2011 watapi 69,5% qullqita manukusqanku, 64,0 porcentotataj waqaychasqanku. Qullqi waqaychanaqa 19% tasa nisqaman wicharisqa qullqi manukuytaj 23%, jinapis boliviano qullqillapi kurajta waqaychasqanku, kikillantatataj sector productivo chiqampaj boliviano qullqillapi manukusqanku. Jinapis, kay indicadores financieros nisqa, maykunachus kanku calidad de cartera, solvencia, eficiencia jinataj liquidez mana kharkatataspa sinchi kallpayuj sayarishanku.

2011 wata tukukushajtin, inflación acumulada nisqa 6,9% taripasqa, kaymanta 60% ñawpa kinsa killamanta kasqa. Qhipan killakunapitaj pisillata wicharisqa, ajinamanta kay wataqa mana ni imapis anchata wicharirqachu, imaraykuchus 2010 watapi (7,2%) tukuy ima wicharirqa, ajinata BCB rikuchin.

Mañana wicharinampaj sumajta llank'arisqanku, imaraykuchus 2011 khuskan watakama 11% tukuy ima wicharirqa chaymantaqa uraykuspa, chayllapiña qhipakun, kayjina uraykunampaj kinsa factores principales yanapan: i) kay presiones inflacionarias externas jawa suyukunamanta thañirichikun; ii) Jinallataj gobierno ukhumanta pacha kamachinku mercado interno mikhunawan junt'asqa kanampaj, nipi jawa suyukunaman ranqhaspa; iii) ajinamanta tukuy ima uraykuspa rirqa. Kayjina ruwaykunataqa puririchinku maychus políticas económicas kasqanman jina chaypajqa Organo Ejecutivo khuska BCB qutuchaywan llank'anku, liquidez nisqa chayllapi sayanampaj, ajina kanampaj política monetaria nisqa yanapan, chantapis SPNF BCB ukhupi qullqita waqaychasqanrayku yanapallantaj.

Kay BCB ukhumanta políticasninwan llank'aspa khuska Organo Ejecutivo qutuchaywan, mana llajtamasikuna mancharikunampaj allillanmanta willaspa rinku, may pachachus tukuy ima wicharir risharqa chaypi medidas oportunas nisqata churaspa thanirichinku

Juchu'y Qutu Rimana

kay efectos negativos nisqa mana chayawananchispaj. Jinallataj yanapanku kay títulos públicos nisqata ranqhanaman churaspa, liquidez nisqatapis chayllapi sayachikun maychus economía qullqi apaykachana mañasqanman jina.

Maychus 2010 wata puririsqanman jina, ñawpa kinsa killa 2011 watamapi qullqiwan yanapaykunaqa uraykun. Qhipan killakunapitaj presión inflacionaria uraykusharqaña, qullqi waqaychanataj SPNF ukhuman wiñasharqa, kunan 2012 watapitaj tukuy jallp'api actividad económica man walikman tukuj rishan thallikuj jina, chayrayku kay títulosranqhanaqa mana wicharishanchu nitaj uraykushanchu liquidez mana p'akikunampaj. 2011 wata tukukushajtinña uj chhikanta wicharin, 2012 watapaj chay qullqi jallch'asqa jina kashanampaj, kaywan política monetaria llank'aykunampaj. Kay Tasas de interés nisqa, mercado monetario qullqi apaykachana ukhupi uj chhikanta yapakun, kayta ruwakun mana ni ima wicharinampaj ajinamanta actividad económica llank'aykuna sumaj apaykachasqa kanqa.

Kay ukhupi kayjina allin tukuy ima puririnampaj, kaykuna yanapan: i) mañanku watijmanta sumajchaykunata kay encaje legal ukhuman, chayman dolarqa maychus jawa llajtakunapi kasqanman jina wicharin, boliviano qullqi kay ukhupi kuraj apaykachasqa kanampaj, khuska kaywan qullqi mañakujpis crédito nikun wicharin, astawampis kay sector productivo ukhupaj; ii) jinallataj títulos nisqata llajtamasikuna ranqhanankupaj churanku kaywanqa tasa de rendimiento nisqa wicharin ajinamanta apaykukun Bono por “temporada navideña” tukuyman kay yanapay chayaspa.

Parlaspa kay política cambiaria nisqamanta, dólar qullqitaqa manaña apaykachayta munankuñachu, chayrayku 2011 watapi boliviano qullqillataña apaykachanku, ajinamanta kay precios importados jawa suyukunamanta controlasqaña kasharqa. Wata tukukunampajqa tukuy jallp'api qullqi apaykachanaqa uraykusharqa desaceleración nisqaman yaykuspa kaywan khuskataj ritmo de apreciación qullqimanta kikillantataj uraykurqa, precios internacionales chhaniqa chayllapiña qhipakun jinallataj inflación domestica nisqa pisiyan juch'unyaykuspa. Jinallataj kay política cambiaria manaña wicharinampaj chayllapiña tipo de cambio real nisqata jap'in.

Kay 2012 watapi, jawa chiqankunapi astawampis kay países avanzados qhapaj suyukunapiqa qullqi apaykachana uraykunqa, wakin europeo suyukunataj chayllapi sayaykunqanku. Chanta kay chiqanmanta suyukuna maykunachus economías emergentes jinataj en desarrollo nisqamanña yaykunku, kay wata pisi kallpawan llank'anqanku, jinapis kay llank'asqa economías avanzadas qhapaj suyukunamanta kuraj kanqa ajinamanta materias primas nisqata kuraj chhanipi ranqhayta atisunman, chanta kay entorno geopolítico chawpipi tarikusqanchisrayku producción hidrocarburifera poquypaj chhaniqa wicharinqa.

Suyunchispaj kay economía nacional qullqi apaykachanaqa wicharillanqapuni mana sayaspa. Chantapis PIB wichariyta atinman imaraykuchus inversión publica llajtamasikunapaj qullqi churayqa kay sectores productivos chantapis infraestructura chioqankunapaj wicharinqa; jinallataj llank'aykuna kay ukhu llajtanchispi maychus demanda interna kasqanman jina wiñanqa. Ajinamanta rikukushan kay 2012 watapi PIB wicharinqa 5%, 6% chayrayku inversión privada productiva yanapasqapuni kanqa imaraykuchus qullqi mana pisiyanqachu chantapis kay políticas gubernamentales, hidrocarburos chiqanta qhawashanña llank'achiyta qallarínampaj chaypaj ashkha qullqita churanqa, jawa suyukunaman ranqhanapaj.

Kay 2012 chantapis 2013 watapaj qhawakunña, inflación wichariy chayllapi qhipakunqa, imaraykuchus kay 2012 watapaj 5% chayanqa chaymantaqa 2013 watapaj 4% uraykunqa.

Juchu'y Qutu Rimana

Kay suyunchispi inversión publica llank'ananpajqa apaykachan insumos jinataj capital importado, jawa suyukunamanta kaykuna manaña yaykumujtinqa qullqi pisiyanqa kay cuenta corriente jinataj balanza de pagos chiqankunapi kay jucharayku reservas internacionales nisqa chinkay atinman. Kayman chayasunman jayk'akchus qullqi pisiyanman kay SPNF ukhupi, chayaspa 3,9% PIB ukhupaj, maychus capital publico nisqata llank'achisqankuman jina.

Kay unanchaytaqa ruwakun maychus Acuerdo de Decisión de Ejecución del Programa Fiscal – Financiero 2012 wakichikusqanman jina, kaytaqa 7 p'unchay febrero killapi kay wata Ministerio de Economía y Finanzas Publicas chantapis BCB qutuchaywan ima qillqakun, imaraykuchus kay desaceleración global nisqaman yaykuspaqa, suyunchista actividad económica llank'aykunaman thanqasunman yanapachikunapaj.

Chantapis kay gestión institucional BCB qutuchaymanta parlaspaqa, 2011 watapi puririn uj musuj Comité permanente presidenciamanta pacha, ajinamanta kay qhipan Comites tantaykunamanta llank'ayninkuta watijmanta sumajchanku. Musuj Comité de Análisis de Riesgo Sistémico qutuchayqa qhawan, yupaykachan imaynatachus económica, política jinataj social chiqankuna puririshan, chayman jina yachaspaña mana sajra ñanman urmasunmanchu.

Kayman yapaykuspataj, BCB tantanakun suyunchismanta kay sector publico jinataj privado chiqankunawan sumajta apanakunankupaj jinallataj jawa suyukunamanta a nivel internacional nisunman waj qutuchaykunawan parlanña sinchi kallpawan yanapanakunapaj.

Kay sistema de pagos chiqanta qhawaykachayta qallarinku, llank'ayninkuta sut'ita, sumajta junt'anankupaj. Tukuy chay entidades qullqi mañana, waqaychana wasikunaqa maykunachus chay tarjetas de pago nisqawan llank'anku kkillantapuni ruwaspa jamunku kay Sistema de Pagos de Alto Valor (SIPAV) ukhuman runata apaykuspa. Kaymanta parlaspaqa nisunman Reglamento de Transporte de Material Monetario y Valores churakunña, chay ukhupiña llank'ashanku, qullqi sapa chiqanman mana ima ruwakuspa chayanampaj. 2011 watapi tukuy suyunchispi puririchin uj importe equivalente kay 3,3 kuitawan PIB valorninta, ajinamanta tukuy llank'aykuna, ruwaykuna, rantikuna, ranqhanapis MN qullqinchipi rewakun.

Kay 2011 watapi reservas internacionales chiqanmanta qullqi churaytaqa, ruwakurqa kay normas, limites jinataj lineamientos ukhupi maytachus Directorio BCB ukhumanta chantapis Comité de Reservas Internacionales (CRI) qutuchaykuna wakichispa puririchirqanku. Ajinamanta kay chiqampiq "Reglamento para la Administración de las Reservas Internacionales" watijmanta ujinaman kutichinku, jatunyachispa kay inversiones nisqata waj suyukunapiwan qullqinkuta kay llajtanchispi churaykunankupaj, kanman Dólares Canadienses (CAD) manaqa Dólares Australianos (AUD). Kaymantapis parlana capital de trabajo nisqaqa sumajta wicharin kkillantataj capital de inversión, nisunman qullqi ashkha kajtin llank'aypis wicharin, chantapis qurita rantikun chaywanqa reservas ashkhamañña kutiykun, ashkha quri jallch'asqa tiyapuanchis. Tukunapajqa BCB qutuchayta qhawaspa sumajta llank'arin, kaytaqa capital de inversión chiqampi qhawakun, imaraykuchus *benchmarks* suityujmanta pataman chayan, kaypi rikuchin qullqitaqa sumajta apaykachashan.

Kay 2011 watapi kay emisión monetaria nisqa wiñarqa, imaraykuchus bolivianos qullqillataña apaykachakusharqa chayrayku demanda kay qullqimanta wicharin. Ajinamanta kay qullqi oqharina pacha kanampaj, allin t'unasqa tukuy llajtamasikunaman jaywanapaj, licitación nisqapi wajyachirqanku 152 MM papel qullqita serie "I" nisqamanta

Juchu'y Qutu Rimana

ruwachinapaj, kikinllatataj 464 MM de piezas p'isukunata tikachanapaj, tukuy cortes yupaypi. Jinallataj thanta papel qullqikunata urqhuyku manaña apaykachakunampaj.

Jinallataj BCB waj ruwaykunata puririchin, kallpachanapaj kay mecanismos de participación, transparencia, control social, acceso a la información nisqakunaman allin willasqa kanapaj. 2011 watapi, Control Social nisqata puririchinapaj kinsa ruwaymanta parlakurqa: Empresas Publicas Nacionales Estratégicas chiqankunaman, Programa educativo wakichiyman qullqita mañanapaj jinapis Política Monetaria nisqamanta willanapaj.

Kay actividades académicas permanentes ruwaykunamanta parlaspaqa, nusunman Jornadas Monetaria y Financiera ruwallakushanpuni, Bolivia suyumanta Encuentro de Economistas kikillatataj, Premio Nacional de Investigación jinataj Concurso de Ensayo Escolar atipanakuypis ruwakushan. Kay ruwaymantapis sumajta parlarina, imaraykuchus yachaqaqkunapaj Primer Concurso de Teatro atipanakuy ruwakun control de la inflación nisqamanta parlanankupaj, imaynatachus sayachikunman manaña ni ima wicharinampaj, nispa.

BCB puririchin musuj mecanismos de control nisqata, qhawaykachanapaj imaynatachus qullqita apaykachakushan. Kallantaj kay estructura organizacional nisqa, maymanta pachachus kamachijkunaj demandasninta usqhayta qhawarinampaj, jinallataj Gestión Integral de Riesgos, ruwaykunasnin ukhupi puririchin.

Imaynachus estados financieros nisqa BCB qutuchaymanta tarikun, chaytaqa empresa Ruzmier, qhawan, watuykachan, yupaykachan ima, nusunman imaynatachus qullqita apaykachashan, imatachus patrimonio neto ukhupi ruwan, maychhika qullqichus, yaykun chantapis llojsin, 31 de diciembre killakama 2010 chantapis 2011 watakunapi.

Tukunapajqa BCB maychus mandato constitucional kamachisqanman jina llank'ayninta junt'anqa, ajinamanta kay musuj modelo nisqata saphichanqa kay kamachiywan, kaywan suyunchismanta desarrollo económico jinataj social wifayninta taripasunchis.